

עיונים לשבת פרשת בא עפ"י הרמב"ם

מרכז מורשת הרמב"ם רח' התנאים 6 טבריה, משרדי המרכז רח' יוחנן בן זכאי 6 טבריה, טלפקס- 04-6790632

לשאלות, הערות והארות info@harambam.org.il

לעילוי נשמת אסתר בת רחמה

אכילת מרור

הרב שאולי גרינפלד

ואילו אכל מרור בלי בשר - לא עשה כלום בהחלט,
ולא נאמר שקיים מצווה אחת היא אכילת מרור.¹

למצוות אכילת המרור מהתורה, אין ערך בפני עצמה. היא מתקיימת רק כחלק ממצות אכילת הפסח. ואם כך מפני מה אנו אוכלים מרור גם כיום אף שאיננו זוכים לקיים את מצוות קרבן פסח? השיב הרמב"ם³:

"אכילת מרור אינה מצוה מן התורה בפני עצמה אלא תלויה היא באכילת הפסח, שמצות עשה אחת לאכול בשר הפסח על מצה ומרורים, ומדברי סופרים לאכול המרור לבדו בליל זה אפילו אין שם קרבן פסח".

אנו אוכלים גם מרור בליל הסדר שלנו, מתקנת חכמים, ולא כמצווה מהתורה.

מקור דברים, הוא מהגמרא במסכת פסחים⁴:

"אמר רבא: מצה בזמן הזה דאורייתא ומרור דרבנן. - ומאי שנא מרור דכתיב 'על מצות ומררים' בזמן דאיכא [שיש] פסח - יש מרור, ובזמן דליכא [שאינן] פסח - ליכא [אין] מרור. מצה נמי הא כתיב על מצות ומררים! - מצה מיהדר הדר ביה קרא [יש עליה פסוק נוסף] 'בערב תאכלו מצת'⁵.

מצוות מרור מופיעה בתורה רק כנספח למצוות אכילת פסח, ואילו לגבי מצוות אכילת מצה נאמר פסוק נוסף שאינו קושר אותה עם אכילת פסח.

אמנם, הגמרא מביאה גם דעה חולקת:

"ורב אחא בר יעקב אמר: אחד זה ואחד זה דרבנן. - אלא הכתיב 'בערב תאכלו מצת!' - ההיא מיבעי ליה

כחלק מההכנה של עם ישראל ליציאת מצרים, מצווה אותנו הקדוש ברוך הוא על אכילת קרבן פסח:

"ואכלו את הבשר בלילה הזה, צלי אש ומצות על מרורים יאכלוהו".

- למצוות אכילת הפסח, נוספות גם מצוות אכילת מצה ומצוות אכילת מרור.

וכך הגדיר הרמב"ם את המצווה בספר המצוות²:

"הציווי שנצטוונו לאכול כבש הפסח בליל ט"ו בניסן כפי תנאיו הנזכרים, והם: שיהא צלי, ושיאכל בבית אחד, ושיאכל עם מצה ומרור".

הרמב"ם מנה את אכילת קרבן הפסח ביחד עם מצוות המצה והמרור שנלוות לו, כמצווה אחת ולא כשלוש מצוות. מתוך הבנה, שקביעה זו טעונה הסבר, המשך הרמב"ם וכתב:

"ואולי יקשה עלי מקשה ויאמר: מדוע אתה מונה אכילת פסח ומצה ומרור, ואינך מונה אותן כשלוש, מאחר שאכילת מצה מצווה, ואכילת מרור מצווה, ואכילת בשר הפסח מצווה?

אז אומר: זה שאכילת מצה מצווה בפני עצמה - הריהו נכון כמו שנבאר, וכן נכון שאכילת בשר הפסח מצווה כמו שהזכרנו, אבל **המרור הרי הוא טפל לאכילת הפסח** ואין למנותו מצווה בפני עצמה. הראיה לכך: שבשר הפסח נאכל לקיום המצווה, בין שיש מרור ובין שאין מרור, אבל המרור אינו נאכל אלא עם בשר הפסח, שכן הוא אומר יתעלה: 'על מרורים יאכלוהו'.

3 הלכות חמץ ומצה ז, י"ב.

4 ק"כ.

5 פס' י"ח.

1 שמות י"ב, ח.

2 עשה נ"ו. עמ' פ - פ"א בתרגום הגאון מהר"י קאפח.

רבינו אברהם⁷ השיב על דבריו:

"ואיני חושב שבעל תבונה זולתך יבין זה, כמו שהבנתו אתה, שהוא לחיוב המצה והמרור לערל ובן נכר, שהרי דקדוק המילים מורה על היתר לא על חיוב".

רבינו אברהם ביאר, שהתורה לא באה לחייב את הערל והטמא במצה ובמרור, אלא להיתר להם את אכילתם, על אף שהם אסורים באכילת הפסח. ובאמת חובה יש להם רק במצה ולא במרור.

בטעם הדבר, שמרור מחויב מהתורה רק כאשר הוא מצטרף לקרבן הפסח, ביאר המהר"ל מפראג⁸:

"מצות המרור בזמן בית המקדש מצותו עם הפסח והוא מן התורה וטעמו ידוע, כי המרור הוא מורה על השעבוד שהרי השעבוד הוא מרירות, ומן התורה מצותו עם הפסח דוקא, שעם הפסח נִטְפָּל, מטעם אשר התבאר כי מן אשר הוא אחד בכחו החירות והשעבוד והוא יתברך הגואל והמושיע בימינו בידו החזקה ועשה דין בשמאלו... אבל שלא עם הפסח אינו מן התורה, כי הלילה הזה זמן חירות ולא שעבוד, [אלא] רק מדרבנן לומר שהיתה הגאולה מן המרירות".

חג הפסח, עניינו הוא שיהיה חג החירות, ומטעם זה לא אמור להיות בו מקום לאכילת מרור. כאשר בית המקדש קיים, ואנו זוכים להתחבר עם ה' ולאכול את הפסח, אנו זוכים שכמו שה' הוא הגואל, כך ה' הוא גם עושה הדין, ולכן אנו מצרפים את המרור אל הפסח. אך כאשר איננו זוכים לאכול מקרבן הפסח, גם אין לנו לאכול מרור בזמן חגיגת החירות. אולם, חכמינו תקנו לנו לאכול מרור, כדי שנלמד שמתוך המרירות באה הגאולה.

וכבר אמרו, שלא במקרה הסדר הוא שאחר המרור מגיע השולחן עורך. וכך ביאר האדמו"ר מקרעטשניף – ירושלים, רבי צבי הירש רוזנבוים זצ"ל⁹:

"ואחר כך מגיעים לשולחן עורך. רצה לומר: אחר עב וְ כָל הַצֶּעַר וְהִיסוּרִין בְּאִכִּילַת מְרֹר זֹכִין לְשַׁלַּח עֹרֹךְ מִמּוּלָא בְּכָל טוֹב, וְרִמְזָה הוּא לְאָדָם, שְׁבַכְל עֵת צָר וּמִיָּצָר חָס וְשָׁלוֹם יִתְחַזַּק וְיִדַּע כִּי הַשְּׁלַחן עֹרֹךְ עֵדִיין לִפְנֵי. וְכִשְׁיִחְזִיק מִעֵמֵד וְלֹא יִפּוֹל בְּדַעְתּוֹ רַק יִשִּׁים בֵּה' מִבְּטָחוֹ אִז יִזְכֶּה בְּעֶזְרַת הַשֵּׁם יִתְבַּרְךְ לְשַׁלַּח מַלְכִים".

[הפסוק נצרך] לטמא ושהיה בדרך רחוקה. דסלקא דעתך אמינא [הייתי חושב לומר]: כיון דפסח לא אכלי - מצה ומרור נמי לא ניכול, קא משמע לן [הייתי חושב שכיון שאינם אוכלים פסח, שלא יאכלו גם מצה ומרור, לכן נכתב 'בערב תאכלו מצת' כדי ללמד שכן יאכלו]".

לדעת רב אחא בר יעקב, היום שאין לנו קרבן פסח – גם המצה וגם המרור מדרבנן. לדעתו, הפסוק שמלמד שמצוות אכילת מצה לא תלויה במצוות הפסח מלמד שכאשר הפסח נאכל כדינו בירושלים, אבל אדם פרטי לא זכאי להשתתף בכך כיון שהוא טמא או בדרך רחוקה, הרי שהוא מקיים את מה שהוא כן יכול לקיים.

רבא לא קיבל את דעתו של רב אחא בר יעקב:

"ורבא אמר לך: טמא ושהיה בדרך רחוקה לא צריך קרא [פסוק], דלא גרעי מערל ובן נכר. דתניא: כל ערל לא יאכל בו, - בו אינו אוכל, אבל אוכל במצה ומרור".

לדעת רבא, ודאי שהפסוק שמלמד שהמצה שייכת גם בלי קרבן פסח, מתייחס לזמן שלנו, ולא לטמא ונמצא בדרך רחוקה בזמן המקדש, כיון שכבר יש פסוק שמלמד אותנו שערל אוכל מצה ומרור, על אף שאינו אוכל מקרבן הפסח, ואין סיבה שטמא יהיה שונה מערל.

מסקנת הגמרא, מעלה לכאורה תובנה מפתיעה: בתחילת דברינו הבאנו את קביעת הרמב"ם שאין מהתורה משמעות לאכילת מרור ללא אכילת קרבן פסח, ואמרנו שמקור דבריו הוא בדבריו של רבא. ואילו עכשיו אומר רבא שבזמן שבית המקדש היה קיים, אדם שנבצר ממנו לאכול פסח, היה אוכל מצה ומרור, הרי שלמצוות מרור יש משמעות גם בלא מצוות פסח! וכך אכן טען רבי דוד הבל⁶:

"הרי שמחייב רבא להדיא [בפירוש] טמא ובדרך רחוקה וערל ומשומד במצוות מרור מדאורייתא, אף על גב שלא אכלי [למרות שאינם אוכלים] פסח".

ומכאן רצה רבי דוד הבל לטעון, שצריך היה הרמב"ם למנות את מצוות אכילת מרור כאחת מתרי"ג המצות שבספר המצות. וכך אכן שלח במכתב אל רבינו אברהם בנו של הרמב"ם.

7 שם עמודה שלישית.
8 גבורות ה'. הלכות פסח בקצרה. עמ' ש"ל במהדורת לונדון.
9 הגדה של פסח אמרי חיים ואמונה עמ' קפ"א.

6 חכם שחי בדור שאחר הרמב"ם. מובא בספר המצות מהדורת הר"ש פרנקל עמ' תקנ"ג עמודה ראשונה.